

Zinātnes Vēstnesis

LATVIJAS ZINĀTNIEKU SAVIENĪBAS LAIKRAKSTS

Nr. 10(38) 1992. gada septembris

Cena 1 rublis

DAŽAS DOMAS PAR ZINĀTNIEKU PIEDALĪŠANOS VALSTS PROBLĒMU RISINĀŠANĀ

Šis gads iezīmējas ar Latvijas Zinātnieku savienības aktīvu ie-
sāstīšanas problēmu risināšanā.
«Svētīgs darbs» — kā raksta
V. Valts.

Sākotnēji LZS līderu seminārā izteiktie vēlējumi zinātniekim izstrādāt aktuālo likumprojektu sa-
rakstu īsā laikā izvērtīs plašā
darbības laukā, ko paplašināja Savienības veiksmīgi noorganizē-
tā zinātnieku tīkšanās ar Ministru Padomes Priekšsēdētāju, diskusija par nekustamo īpašumu privati-
zāciju Rīgā.

Par valstiski nozīmīgāko LZS pasākumu veidojas R. Vitkovska vadībā izstrādājamā alternatīvā Latvijas Republikas tautas saimniecības atveselošanas progra-
ma.

Programma tiek veidota ar sistēmas pieeju, kompleksa. Pro-
gramma droši vien gūs ievērību ar savu efektivitāti un būs tei-
cams apliecinājums zinātnieku po-
tentīcialājām iespējām — no
neprofesionāļiem veidots kolektīvs var radīt jēdzīgāku pro-
grammu valsts virzībai nekā daudzskaitīgi ierēdņu šāti mi-
nistrījās.

Tomēr ar šo pasākumu zinātnieku iespējas piedalīties taut-
saimniecības problēmu risināša-
nā izmantotas mazā mērā, jo progrāmas izstrādē 10 darba grupās vajadzīgi tikai pa 3—5 zinātnieki, tādā mazāk nekā 0,05% no zinātnieku kopskaita. Gribu izteikt dažus priekšlikumi par darbības virzieniem, kur-
os LZS varētu līdzēt Latvijai.

Pirmās kārtām, kolektīvu, kas veic tik vajadzīgu darbu — tautsaimniecības programmas izstrādāšanu ar rīcības plānu tu-
vākajiem gadījumiem, liederīgi pār-
vērst «smadzeņu centrā», kas darbojas dinamiskā instrumen-
ta — tautsaimniecības politikas nepārtrauktai daudzvariantr re-
ģulēšanai atbilstoši situācijas iz-
maiņām. Kā atsevišķa šādas po-
litikas sastāvdaļa jāveido progno-
žu bloks, kas gatavo dažādus scenārijus. Kopā ar prognožu bloku varētu apvienot informā-
ciju par izstrāžu stāvokli katrā nozare. Jo ne velti tautietis no ASV Siliņš rakstā: «Latvijas gal-
venā problēma ir nezināšana.»

Otrkārt, zinātnieki varētu sīkāk izstrādāt atsevišķus projektus un «uzņemtības pilnu atbildību par to rezultātiem» — kā to vēlējās premjers I. Godmanis. Tādi projekti varētu būt joti dažādi. Mi-
nēšu tikai divus: 1) «Atomelek-
trostacijas būve Latvijā» — tās plusi, mīnus, vietas izvēle, AES tips, būvuzņēmējs, izmaksas termini; 2) «Rīgas atveselošana, sa-
mazinot tājā darba vietu skaitu» — kā izmaiņas dzīvokļu un transpor-
ta problēma, celtniecības apjomī, apgāde, ekoloģija. Kādus uzņēmumus liederīgi slēgt,
ko pārvietot uz perifēriju, kā samazināt ierēdniecību.

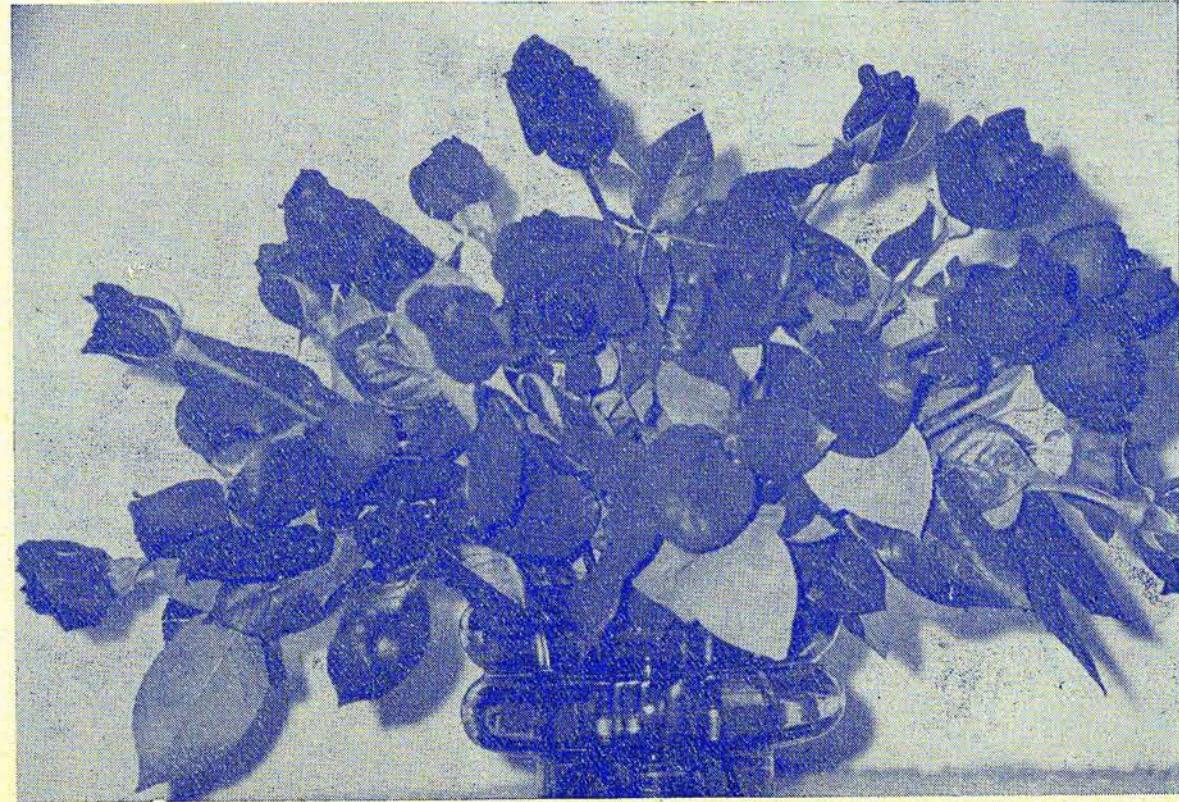
Treškārt, neievērots paliek I. Godmaņa aicinājums līdzēt Valdības un pašvaldības institūciju komplektēšanā ar intelektuāliem kadiem. Grēks ir šajā jomā nepārīdzēt valdībai, turklāt želotīties, ka zinātnē vairāk nekā citās nozarēs draud bezdarbs. Manuprāt, šo virzīnu LZS var organizēt piesardzīgi. Dalīj zinātnieku, kas mēģinātu jaunu darba jomu, jāaizstāj «at-
kāpšanās ceļš», t. i., uzsākot darbu amatu apvienošanas veidā vai uz noteiktu laiku. LZS kopā ar MP varētu rīkot kvalifikācijas kursus, kuros interesenti no zinātnieku vidus arī varētu pārliecībās par savu interešu atbil-
stību citam darbības veidam.

Ceturtkārt, vajadzētu realizēt dzīvē ideju par «neatkarīgo eks-
pertīzi». Zinātnieku neatkarīgai eksperimentei der pakļaut ne tikai dažādus tehniskos projektus, bet arī likumprojektus, ministriju instrukcijas un svarīgākās pavēles. Eksperimente uzlabos ne tikai attiecīgo dokumentu kvalitāti, bet izmaiņas ierēdņu pieejumu dokumentu gatavošanai, kura visbiežāk ir gaužām pavirša.

Piekārt, derīgi «neatkarīgo eksperimenti» izdarīt zinātniekim savās mājās — cik efektīvas ir ne valsts līdzekļiem finansētās izstrādes, vai zinātnisko organi-
zāciju struktūras ir optimālas. Šajā virzīnā daudz darīts, iz-
veidojot Latvijas Zinātnes padomi un ieviešot grantu sistēmu. Tomēr fakti, ka iniciatīvas darbā veidotajā tautas saimniecības attīstības programmā neizmērīti nevienu no zinātnes plānotajām izstrādēm, liek šaubīties par to atbilstību devīzei «Zinātne — Tēvzemei».

To, ka sabiedriski zinātniskās domas kontrole par šiem jautā-
jumiem ir vāja, liecina kaut vai spēles ar akadēmiju un universi-
tāšu nosaukumiem un ar jaunu zinātni akadēmiju veidošanu.

A. CĀLĪTIS,
Dr. h. Iauks, LZS biedrs

LAUKSAIMNIECĪBA ZINĀTNIEKU SKATĪJUMĀ

Latvijas Lauksaimniecības universitātē jūlija sākumā notika starptautiska konference «Zinātnei laukos un sociāli ekonomisko problēmu risināšanas ceļi».

Šai tematikai veltītās konferences kļuvušas jau tradicionālās. Kopš 1972. gada tās notikušas vienpadsmīt reizes. Ja agrāk konferencē piedalījās tikai bij. PSRS republiku pārstāvji, tad tagad — arī rietumvalstu zinātnieki. 1990. gadā konferencē bija ieradušies zinātnieki no Čehoslovakijas, Ungārijas un Kīnas, šogad — no Francijas, Vācijas un Zviedrijas.

Konference galveno vērību veitīja šobrīd aktuāliem Latvijas lauku sociālekonomiskās attīstības jautājumiem: privatizācijas procesa norise, uzņēmējdarbības formu veidošanās. Tika analizēti zemes pirkšanas un pārdošanas nosacījumi, cena, lauku sociālās infrastruktūras finansēšana, sta-
tūsbiedrību un zemnieku saimniecību izdzīvošanas iespējas, kooperācijas attīstība jaunajos saimniekošanas apstākjos, kā arī pašvaldību loma jauno ražošanas struktūru veidošanā. Zinātnieki vērtēja arī pašvaldību lomu pasažu sociālajā attīstībā, lau-
cīnieku attiekīmi pret privatizā-
ciju, statūsbiedrību un individuālo saimniecību sadarbības

iespējas, gīmenes un sieviešes perspektīves laukos, bezdarba parādīšanos.

Konferencē uzstājās Latvijas Lauksaimniecības ministrs D. Ģē-
gers, kādreizējais lauksaimniecī-
bas ministrs, tagad Krievijas LZA akadēmīks A. Nikonovs, Eiropas kopienas pārstāvis un pašreiz lauksaimniecības ministra padomnieks J. Abels, Eiropas lauku socioloģu asociācijas prezidents A. Bodenstadt, Zviedrijas lauksaimniecības nacionālās padomes pārstāvē B. Viberga, LVU rektors V. Strīķis, profesori B. Rivža, V. Kozlinskis, E. Grinovskis, do-
cents O. Joksts, A. Vedja, M. Krūzmētra, J. Kaktiņš u. c.

Konference apliecināja, ka laukos gan Latvijā un Krievijā, gan Zviedrijā un Vācijā ir daudz līdzīgu problēmu. Tai pat laikā apšaubīta Eiropas klasiskā tirgus modeļa piemērotība Latvijai. Daja zinātnieku uzskatīja, ka jāņem vērā pašreizējās lauksaimniecības attīstības konkrētais stāvoklis republikā.

Konferencē izskanēja bažas par nelabvēlīgo situāciju post-
sociālisma valstu lauksaimniecībā un vājajām iespējām nodrošināt iedzīvotājus ar pārtiku.

Zinātnieki vienojās, ka nepieciešams padziļināt sociālekon-
omiskos pētījumus par laukos

notiekošajām pārmaiņām. Šim no-
lūkam jāizveido kopēja pro-
gramma.

Konferences dalībnieki aicinā-
ja Eiropas lauku socioloģu aso-
ciāciju (ESRS) vairāk pievēršīles starptautiskajiem lauku attīstības pētījumiem. Tika ierosināts ESRS:

— uzņemt Latvijas agrosocio-
logus Eiropas asociācijā un iz-
veidot ESRS Latvijas nodaju;

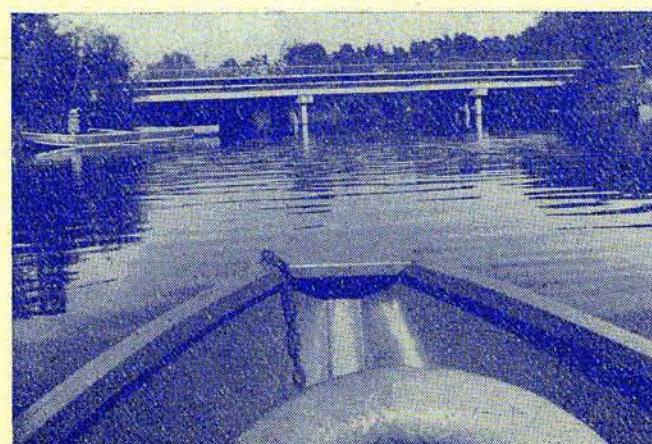
— nemot vērā Latvijas uzkrā-
to zinātnisko informāciju un zinātnieku potenciālu uz Latvijas Lauksaimniecības universitātes bā-
zes organizēt Eiropas valstu iekšsaitot Baltijas reģionu un bi-
jušās PSRS Eiropas daļu jauno agrosocioloģu vasaras skolu;

— Baltijas un Austrumeiropas valstis par informācijas apmaiņas centru izvēlēties asociācijas Lat-
vijas nodaju.

Nemot vērā analizēto problēmu aktuālību, ieteikts konferen-
ces maierīlus publicēt. Ar kon-
ferencē izteiktajām aizīmām par-
redzēt iepazīstināt attiecīgo val-
stu valdības.

Pēc konferences notika Latvijas agrosocioloģu sanāksme, kas nodibināja Eiropas lauku socioloģu asociāciju Latvijas nodaju. Nodajas vadība uzticēta LLU profesorei, ekonomisko zinātņu doktorei Baibai Rivzai.

S. KRŪZMĒTRA

LASĪTĀJU ĒRTĪBĀM

Latvijas Zinātņu akadēmijas Fundamentālajā bibliotēkā izvei-
dotā specializēta datu bāze. Šim nolūkam ir izmantoti pasaules jaunākie katalogi, grāmatas, žurnāli, laikraksti, referāti.

Zinātniekiem, augstskolu mācī-
spēkiem, dažādu nozaru speciā-
listiem ir iespējas iegūt informā-
ciju par jaunākajiem sasniegumiem kīmijā, bioloģijā, ekono-
mikā u. c.

Fundamentālā bibliotēka var izveidot vispārējās liefošanas

abonentu stacijas, organizēt ko-
munikācijas informatīvo tīklu iz-
manotošanu.

Konsultācijas par lokālo datu bāzi var iegūt Skolas ielā 3 (Misiņa bibliotēkā). Tieši, kas vēlas darboties līdzi jaunajā pa-
saulē, jāpiesakās Informācijas tehnoloģijas nodajā (vadītājs Ivars Indāns) pa tālr. 289608 vai bibliotēkas administrācijā (direk-
tors E. Karnītis) pa tālr. 226828.

O. MARTINSONS

PAR VIDI

Latvijas Universitātes Ekoloģiskais centrs laidis kļajā VIDEs bibliotēkas pirmo laidienu. Tā ir docenta GUNĀRA DAIJAS brošūra «DABASZINĀTNES UN DABASZINĀTKĀS BIEDRĪBAS LATVIJAS REPUBLIKĀ» [1992. — 28 lpp.].

Darbs sniedz ieskatu LR dabaszinātņisko biedrību un dabaszinātņu attīstības vēsturē.

Latvijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents, akadēmikis JĀNIS STRADINŠ brošūras ievadā raksta:

Zinātnes organizatoriskās formas ir: augstskolas, pētnieciskie institūti un zinātniskās biedrības [kuru augstākā forma Eiropas valstis ir zinātņu akadēmijas]. Latvijas zinātņu vēsture vēl nav uzrakstīta, un arī zinātnes organizatoriskās formas Latvijā aplūkojas tikai epizodiski. Tiesa, par mūsu augstskolām [vismaz atsevišķiem to darbības posmiem] daļēji arī par Zinātņu akadēmiju un atsevišķiem tās institūtiem doti vairāk vai mazāk pamatlīgi darbības apskati. Daudz sliktāk šajā ziņā kļajās biedrībām, tāpēc tām biedrībām, kas gandrīz neaptevramā skaitā ir dzimušas, veidojušās un bojāgājušās Latvijas Republikas neaikarības posmā [vācbaltieši savas zinātniskās biedrības, kas Rīgā un Jelgavā darbojušās kopš 19. gs. sākuma ir dokumentējušas samērā siki un pedantiski].

Pēdējos gados vairāki autori sākuši Latvijas biedrību «inventarizēšanu», kļajā nākuši atsevišķi apcerējumi tāpēc par kīmiju, farmaceitu, daļēji — inženieru biedrībām], pat R. Viķenes vēstures zinātņu kandidāta disertācija par zinātniski tehnisko biedrību attīstību Latvijā [1990]. Taču, kā saka, «galus grūti kopā saņikt» — no Latvijas Universitātes divīstumu apcerējuma [1938]. Latviešu Konversācijas vārdnīcas, plašajiem albūniem par Latvijas neaikarības gadu vēsturi būtībā nav iespējams gūt kopainu, tāpēc nemot vērā prezidenta K. Ulmaņa poļitiku biedrību jautājumā.

Var vaicāt, vai šī tēma vispār ir pūliņu vērtā? Mūsuvrāt, tomēr, jo zinātniskās biedrības ir galvenais diskusiju forums, bleži vien biedrību sēdēs pirmoreiz tika diskutēta jauna ideja, biedrību protokolos parādēs, cik drīz līdz Latvijai nokļūst tā vai cīta pasaules novītē; beidzot biedrību personālsastāvā vai valžu sastāvā izpaužas zinātnieku savstarpējās atlieksmes, «neredzāmās

No šiem apsvērumiem vadoties, G. Daijas brošūru var apsveikt kā pirmo soli pareizā virzienā. Autora mērķis bijis stingri definēts — izvērtēt Latvijas dabaszinātņu stāvokli un naturālistu biedošanos Latvijas neaikarības laika posmā, t. i., izvērtēt biedrības, kas saistītas ar LU Matematikas un dabaszinātņu fakultātu.

tāti, precīzāk — ar tās Dabaszinātņu nodaju. Ar šo uzdevumu autors tās galā, kaut arī dažārt varētu vēlēties plašākus datus, tāpēc — ieskatu biedrību tārī zinātniskajā devumā. Jāpiebilst, ka Rīgas dabaspēnieku biedrība tākai ieskicēta, tā bija joti plaša un produkta — nevar pilnā mērā pievienoīles autora mazliet skeptiskajam šīs biedrības vērtējumam, jo tāpēc 19. gs. otrajā pusē [G. Švēdera laikā] tās aktivitātēs un daudzveidībā patiešām pelna aprīņu. Taču kāršākums ir labs, jāpriečājs, ka G. Daija sakopojis brošūru ielverītos datus. Daudzos gadījumos tas prasījis rūpīgus meklējumus arhīvos. Tuvojoties Alma mater — Latvijas Universitātes 75. gada dienai [1994. g.], G. Daijas datu kopojums šķiet tāpēc vērtīgs, jo tas var būt par labu pamatu plašākam pētījumam. Ja tas izraisīs lasītāju interesi, piemēram, par to, kā Latvijā aizsākusi ekoloģiskā doma, kad uzsākti plašāki pētījumi zooloģijā un botānikā, tad autors savu darbu būs pilnā mērā izpildījis.

Un brošūra rosina vēl vienu domu, ko šo rindu rakstītājs tika rosinājis jau ap 1975. gadu un vēlāk aktīvi 1988. gadā — proti, formāli atjaunojot vēsturisko Rīgas dabaspēnieku biedrību, pārmaiņojot tās zinātniskās un citas tradīcijas, reizē sintezējot tās ar citu, vēlāk tapušu biedrību palielošo mantojumu. Bet tas jau ir cīts, plašāks jautājums — par Latvijas zinātniskām tradīcijām vispār. Bez tradīcijām zinātne nevar attīstīties, un tradīcijas Latvijā, tās zinātne ir, kaut arī vēl pilnā mērā neapjaustas.

Tāgadējās paaudzes priekšstātus par ilgdzīvošanu, šķiet, radījuši agrāk Latvijas presē samērā bieži publicētie raksti par Kaukāza kalnu veciedzīvotājiem. Ilgdzīvošanas fenomens tika izskaidrots ar labvēlīgajiem dabas apstākļiem un rīmisku racionālu dzīvesveidu.

Pēc gerontologu datiem, cilvēki vislīgāk dzīvo kalnu vidējā joslā, (500 līdz 1500 metru augstumā virs jūras līmeņa), kur ir ar ultravioletātējiem stariem bagāta Saules radiācija. Būtiska nozīme esot kalniešu kustīgumam, ko nosaka dabas apstākļi: gribi vai negribi, neskaitāmas reizes dienā jāpārvār dažāda augstuma pacēlumi. Turklat tas viss notiek svāigā gaisā. Jo augstāk, jo skābekļa daudzums mazinās, tādēļ rodas rūdījums, spēja pārvārēt skābekļa badu.

Jā, kurš kalnos ir redzējis tuklus cilvēkus? Tādiem tur vienkārši nav ko darīt. Kalni it kā saķa: esī slaidu dzīvo ilgi. Ilgdzīvošās pārgājeni, kas mijas ar atpūtas brīziem, ir vislabākais līdzeklis pret aptaukošanos un asinsrites traucējumiem. Bez tam tie rada možu, dzīvespriedīgu garastāvokli, izraisa labvēlīgas pozitīvas emocijas, jo savu ie spaīdu atstāj arī kalnu ainavu skaistums. Tas viss psiholoģiski nomierina un taupa nervu enerģiju.

Kalniešu ēdiens ir bagāts ar vitamīniem. Dažādas saknes salātu veidā, svaigi zajumi, kiploki, pupīnas, mežroži, augļi, vīnogas, medus, tas ir, produkti, kas satur daudz bioloģiski aktīvu vielu. Un vēl gadīsimi ilgā paraža ievērot ēšanas mērenī!

Nemot vērā šos priekšstātus par ilgdzīvošanas nosacījumiem, šķiet, ka Latvijā ir visai maz izredzīvošā garu mūžu. Taču statistika liecina, ka tik bēdīgi vis nav. Pāri 80 gadu sliktīsnim ir pārkāpis 71 tūkstošis cilvēku, tas ir, 2,7% no iedzīvotājū kopskaita. Pēdējā tautas skaitīšanā Latvijā reģistrēti 178 cilvēki, kuriem ir simts un vairāk gadu.

Ar ilgdzīvotājiem tāpēc izcejas Balvu rajons. Tajā simtgadnieku skaits relatīvi ir trīskārt augstāks par vidējo valstī. Daugavpils, Aizkraukles un Tukuma rajonos šīs rādītājs vidējo līmeni pārsniedz divreiz. Daudz simtgadnieki vēl ir arī Ludzas, Cēsu un Gulbenes rajonos. No lielpilsētām ilggadnieki visvairāk iecienījuši Daugavpili.

Turpretī par visbūtākajiem ilgdzīvošanai izrādījušies Alūksnes un Ventpils rajoni. Klimatiskā ziņā šie rajoni nenoliedzami ir valstī visskarbākie. Varbūt tā ir sava veida sakārība! Salīdzinoši maz simtgadnieku dzīvo Rīgas, Liepājas, Talsu, Jelgavas un Saldus rajonos, kā arī Jūrmalā.

Kādi ir pamaņasacījumi ilgam mūžam mūsu valstī?

KĀ KLŪT PAR ILGDZĪVOTĀJU?

Mēs dzīvojam satrīcoši maz. Vidējais mūža ilgums Latvijā līkai 75 gadi. Sievietes nodzīvo 75, vīrieši — 64 gadi.

Cilvēkiem noteikti jādzīvo ilgāk un labāk. Vismaz tā kā Jāpānā, kur mūžs ilgst caurmērā 79 gadus — sievietes sasniedz 82 gadu un vīrieši — 76 gadu vecumu.

Īsais mūžs satrauc. Cilvēks sniedzis pensijas vecumu, varētu sākt mācīt citus, pilnīgi nodoties daiļradei, izmantot gadu desmitus mācībās un darbā legūto. Bet izrādās, ka dzīvot viņam atlicis vairs pavis nedaudz...

Kopš seniem laikiem ir meklēti dažādi līdzekļi mūža pagarināšanai. Jau senie ēģiptieši uzskatīja, ka cilvēkam būtu jānodzīvo līdz 110 gadiem. Sengrieķu filozofs Hipokrāts, lai palīdzītu mūžu, ieteicis ēst mēreni, izmantot ūzīkos vingrinājumus. Cicerons uzsvēris intelektuālās aktivitātēs lielo lomu novecošanas procesa aizkavēšanā. Mācīšanās uzturot garīgo možumu vienu mūžu.

Tāgadējās paaudzes priekšstātus par ilgdzīvošanu, šķiet, radījuši agrāk Latvijas presē samērā bieži publicētie raksti par Kaukāza kalnu veciedzīvotājiem. Ilgdzīvošanas fenomens tika izskaidrots ar labvēlīgajiem dabas apstākļiem un rīmisku racionālu dzīvesveidu.

Pēc gerontologu datiem, cilvēki vislīgāk dzīvo kalnu vidējā joslā, (500 līdz 1500 metru augstumā virs jūras līmeņa), kur ir ar ultravioletātējiem stariem bagāta Saules radiācija. Būtiska nozīme esot kalniešu kustīgumam, ko nosaka dabas apstākļi: gribi vai negribi, neskaitāmas reizes dienā jāpārvār dažāda augstuma pacēlumi. Turklat tas viss notiek svāigā gaisā. Jo augstāk, jo skābekļa daudzums mazinās, tādēļ rodas rūdījums, spēja pārvārēt skābekļa badu.

Jā, kurš kalnos ir redzējis tuklus cilvēkus? Tādiem tur vienkārši nav ko darīt. Kalni it kā saķa: esī slaidu dzīvo ilgi. Ilgdzīvošās pārgājeni, kas mijas ar atpūtas brīziem, ir vislabākais līdzeklis pret aptaukošanos un asinsrites traucējumiem. Bez tam tie rada možu, dzīvespriedīgu garastāvokli, izraisa labvēlīgas pozitīvas emocijas, jo savu ie spaīdu atstāj arī kalnu ainavu skaistums. Tas viss psiholoģiski nomierina un taupa nervu enerģiju.

Kalniešu ēdiens ir bagāts ar vitamīniem. Dažādas saknes salātu veidā, svaigi zajumi, kiploki, pupīnas, mežroži, augļi, vīnogas, medus, tas ir, produkti, kas satur daudz bioloģiski aktīvu vielu. Un vēl gadīsimi ilgā paraža ievērot ēšanas mērenī!

Nemot vērā šos priekšstātus par ilgdzīvošanas nosacījumiem, šķiet, ka Latvijā ir visai maz izredzīvošā garu mūžu. Taču statistika liecina, ka tik bēdīgi vis nav. Pāri 80 gadu sliktīsnim ir pārkāpis 71 tūkstošis cilvēku, tas ir, 2,7% no iedzīvotājū kopskaita. Pēdējā tautas skaitīšanā Latvijā reģistrēti 178 cilvēki, kuriem ir simts un vairāk gadu.

Ar ilgdzīvotājiem tāpēc izcejas Balvu rajons. Tajā simtgadnieku skaits relatīvi ir trīskārt augstāks par vidējo valstī. Daugavpils, Aizkraukles un Tukuma rajonos šīs rādītājs vidējo līmeni pārsniedz divreiz. Daudz simtgadnieki vēl ir arī Ludzas, Cēsu un Gulbenes rajonos. No lielpilsētām ilggadnieki visvairāk iecienījuši Daugavpili.

Turpretī par visbūtākajiem ilgdzīvošanai izrādījušies Alūksnes un Ventpils rajoni. Klimatiskā ziņā šie rajoni nenoliedzami ir valstī visskarbākie. Varbūt tā ir sava veida sakārība! Salīdzinoši maz simtgadnieku dzīvo Rīgas, Liepājas, Talsu, Jelgavas un Saldus rajonos, kā arī Jūrmalā.

Kādi ir pamaņasacījumi ilgam mūžam mūsu valstī?

Ja ievēro, ka ilgdzīvošana pamātā balstās uz šīm faktoriem: labvēlīgu dzīves veidu, veselīgu uzturu un garīgumu, tād Latvijas garmūžniekiem vispīeja mākais ir tieši šis frešais faktors. Ilgs mūžs vienmēr saistīs ar augstu mērķi. Vai esat ievērojuši — slinki, egoisti parasti nekad nedzīvo līdz sīrmam vecumam.

Daži gerontologi uzskata, ka ilgdzīvošanā noteicīs ir ģenētiskais faktors. Tomēr šeit ir vēl daudz mīklu. Vai viss ir pārmanojams? Piemēram, sīkstums, adaptēšanās spējas? Vai var manot palēniātu novecošanos? Vai mēs pielāgošanās rezerves saņemam no seniem, vai arī tās veidojas dzīves laikā?

Un pati vēlēšanās cīnīties par dzīvību — vai tā ir manojama? Astmatikis Romēns Rolāns visu mūžu īvērīja gaisu ar savām vāgajām krūfīm un tomēr nodzīvoja līdz 80 gadiem. Šis piemērs liek domāt, ka ilgdzīvošanā lieša loma ir cilvēka raksturam.

Cilvēkam pašam jānepelnā savu veselību. Ir fiziski jāstrādā, racionāli jāēd. Dzīšanās pēc karotītēs novēduši pie tā, ka cilvēks apēd milzīgu daudzumu dzīvnieku tauku un olbalītumveelu. Tā rezultātā asinsvadi 50—60 gadu vecumā izmainās līdz neuzņemšanai. Cilvēks tācu nepiedzīmēt par galas ēdāju. Viņš par tādu kļūst pakāpeniski. Cilvēks nepiedzīmēt, lai vārītu, sautētu, marinētu, konservētu — tas viss ir civilizācijas rezultāts. Cilvēkam neievēsēšana dabīga barība.

Dabiski ēdienu, organisma atfīrišana ar badošanos, fiziskie vingrinājumi mums jautu sasniegūtu mūžu.

Ieraduma dēļ mēs esam iecieņuši visgrūtāk pārstrādājamo barību, piedzīrot tai klāt kaitīgus dzīvēnus. Un pēc tam vēl brīnāmies, ka nespējam nodzīvot līdz simts gadu vecumam. Teorētiski mēs visi gribam ilgu dzīvi, bet faktiski darām visu, lai to saīsinātu.

Latvijā cilvēkus agri sagrauz dažādas slimības. 58% gadījumu no dzīves liek aiziet asinsrites sistēmas slimības, 16% gadījumu — jaundabīgie audzēji.

Veselības traucējumi nereti saistīs ar tās sauktu «pensijas sindromu». Ir konstatēts, ka aizējot pensiju, apmēram pusei cilvēku pasliktinās pašsajūta. Tā pamatā ir atteikšanās no ierastā dzīves ritma, sociālās izmaiņas, neprasmēs pielāgoties jaunajiem apstākļiem.

Mūsu veselības stāvokli lielā mērā ietekmē emocijas. Pozitīvas emocijas stimulē visus orgānus dzīvības procesus, veicina jaunradī, dod prieku un bauku. Toties negatīvās emocijas traucē organisma darbību, veicina cilvēka pāragru novecošanu. Diemžēl mūsdienu straujājā laikmetā tieši kaitīgā spriedze ir lielā pārsvarā.

Dažārt brīnāmies par tiem, kas līdz sīrmam vecumam prof saglabāt jaunību. Šķiet, ka te to mēr nav nekā neparasta. Ja cilvēks nepārstāj jaunekļi domāt un darboties, nešaubīgi tic savai ilggadībai, tad viņš līdz savā mūža galam saglabās ne tikai dvēseles un sirds jaunību, bet arī darbaspējas.

Cilvēka spējas ir neierobežotas, mēs pat tātī neapzināmies, cik tās ir milzīgas. Gribasspēks, tīcība sev, dzīvoigriba — tie ir vislabākie ārstētāji.

Ja jūsos ir kāda optimisma dzirkstele — sargājet to kā acu raugul! Neparko neļaujiet optimismam sarūsēt. Cītādi varat uzskatīt, ka vecums jau pienācis. Lai kas arī nenofiku, uz apkārtējo pasauli vienmēr raugies ar neizsīkstošu zinātķari. Cītādi jums draud apālīja un radošo spēku izsūkums. Viennēr sevi ir jājūt kā vēstures virpula dzīvu neatņemamu daļu, nevis kā vīstošu zāles stiebri

BIZNESĀ PUTĀM ŠĻAKSTOT

Pirms pāris gadiem šķita, ka mūsu dzīvē ar joni ielaužas kapitālisms. Drudzaini dibinājās firmas, SIA, akciju un paju sabiedrības.

1990. gada beigās Latvijā bija reģistrēti 5407 kooperatīvi ar turpat divsimts tūkstošiem nodarbināto. Arī vērienīgums likās iespaidīgs. Šo kooperatīvu naujas ieņēmumi gada pārsniedza divus miljardus rubļu.

Taču viens fakts lika uzmanīties: šikai 18% kooperatīvu ražoja tautas pašreņa preces. Vairums, acīmredzot, tuvāks bija «savs kreklis», nevis tautas inferezes.

Ražojošo un neražojošo kooperatīvu attiecība kaut kādā mērā atspogujo toreizējo sabiedrības noskoņojumu.

Prāvu daļu bija pārnēmis naudas darījumu bums. Līkās, ka ir pienācis īstais brīdis viegli tikt pie bagātības. Vajaglik kaut ko pirkīt un pārdot, speckulējot iekrāt naudu, un atkal pirkīt un pārdot. Nauda «jātaisa» no naudas, nevis ražojoj preces.

Tagad, kad īrokšnainais privātei kalnieku startis aiz muguras, negaidīti iestājies apātisks pierīmums. Kooperatīvu darboņi to izskaidro dažādi. Vieni apgalvo, ka darījumi vairs neesot tik iz-

devīgi kā agrāk, krasī samazinājusies peļņa. Otri uzskata, ka visā vairojamas robežas un mūta, kā arī dārgais transports, liešā telpu īre un enerģētikas resursu trūkums. Trešie savu bezcerību biznesā izskaidro ar iedzīvotāju pirkīspējas pazemināšanu.

Biznesa krīzes īstais cēlonis tomēr jāmeklē dzījāk — veiknieciskajiem darījumiem (pēc Rietumu parauga) pie mums pagādām nav augstnes. Uz sociālistiskajām drupām kapitālistiskā zālīte par varēm nezajos.

Rietumvalstīs ekonomikas asinsriti nosaka konkurences tirgus.

Turpretī pie mums, tā saucamo plānveidīgo ekonomiku ir nomainījusi haotiskā pašdarbība un monopolīgus bez konkurences, bez pašregulējoša cenu mehnāmisa.

Lai pasperfu kaut solīti pretī kapitālistam vispirms ir jārada konkurence. Bet konkurences priekšnosacījumi savukārt ir privatizācija, privātkapitāla darbības sekmešana, atbrīvošanās no neefektīviem valsts uzņēmumiem.

Monopolīgus nomaiņa ar konkurences tirgu dofu iespēju apturēt ekonomikas lejupslidi un inflāciju. Monopolizēts tirgus atšķirībā no konkurences tirgus nepilda ekonomikas regulatora funkcijas, nespēj nedz palielināt piedāvājumus, nedz pazemināt cenas. Monopolizētā tirgū valda monopolāzotāji, kuri ir ieinter-

sēti deficitā radīšanā un cenu celšanā.

Parlamentam un valdībai ar likuma spēku ir jāvēršas pret monopoliem, pret rāzotāju diktafū. Rietumvalstīs, kā zināms, valsts vara aizsargā pašreñāju intereses, uzrauga cenu veidošanos, kontrolē firmas, kurām tirgū ir dominējošais stāvoklis.

Pie mums pagādām neviens neizstāv pašreñājus. Joprojām pastāv maldīga ilūzija, ka monopolistiskā prakse ir izdevīga. Šauri specializētiem monopoluzņēmumiem netiek radīta konkurence. Monopolisma negatīvās sekas acīmredzot nepalīdzēs novērst arī uzņēmumu nodošana kolektīvā tpašumā, izplatot akcijas. Jo diezin vai kāds vēlēsies rāzot lēti un daudz, ja var rāzot dārgi un maz.

(turpinājums 4. lpp.)

GATAVOJAM ZĀĻU FORMAS

Laikraksta jūlija numurā profesores Gudrinieces rakstā «Latvijas kīmiku savienībā», izklāstot Rūpniecības un enerģētikas ministrijas kīmiskās rūpniecības departamenta vadītāja A. Skujas referāta tēzes, diemžēl nepareizi raksturota medikamentu rāzotāju atlieksme pret gatavo zāļu formu izgatavošanu.

Citēju: «Neviens nerūpējas par gatavo zāļu formu izgatavošanu. Tagad Latvijā viss jāsāk par jaunu».

Atrodu par savu pienākumu izklāstīt īsteno stāvokli. Bijušajai padomju savienības medicīniskās ražošanas ministrijai tiešām bija tendence atdalīt substanču (biologiski aktīvo vielu) ražošanu no šo vielu gatavo zāļu formu ražošanu.

Zāļas. Tādējādi Olaines kīmiski farmaceitiskās rūpniecīcas projekta nebjāja paredzēti attiecīgi gatavo zāļu formu cehi. Mūsu kolektīvs uzskatīja ka gaļavās zāļu formas jāražo tanīs pašās rūpniecības, kuras ražo substances. Pēc mūsu pašu iniciatīvas un pārvarot lieku ministrijas pretparu organizējām atsevišķu gatavo formu (tablešu) cehu, kur jau 1975. gadā (rūpniecīca sākā funkcionēt 1972.—1973. gadā) sākām izlaist rūpniecīcas sintezeiālā sirdslīdzekļa Khorontīna, Fali-kora tabletes. Gadu gaitā šī nodaļa tapa sistēmatiski paplašināta, jo visu ieviesto jauno

perspektīvo medikamentu (tie nebija projekta nomenklatūrā) gatavās formas tabletes un ampuļas izgatavojām paši, pavism 28 preparātus. Šo formu receptūras un tehnoloģijas izstrādāšana tika organizēta centrālajā apvienības laboratorijā speciālā gaļavo tablešu nodalā, kas tika apgādāta ar laboratorijas tipa aparātu. Ampulu ražošanas tehnoloģija tika izstrādāta pētnieciskajā laboratorijā rāzotnē «Kalceks». Nemot vērā, ka visi augstākminētie tehnoloģiskie procesi bija apgādāti ar vietējo (PSRS) aparatūru, kura neatbilst GMP (Good

manufacturing Practice) noteikumiem, mūsu apvienība par pašu nopelnīto valūtu pakāpeniski iegādājās ārzemju aparātu — tādu, kā firmas «Fette» tablešu presi, firmas «Rotta» ampuļu līniju, firmas «Glat» tablešu pārklāšanas mašīnu: mazgabariņa — eksperimenti, lielgabariņa — cehiem. Pašreiz top uzstādīta firmas BOSCH GMBH ampuļu mazgāšanas mašīna.

1991. gadā izgatavots ~ 2 miljoni tablešu, ~ 7 miljoni ampulu.

Tabletēšanas cehos Olainē 1991. gadā strādāja ~ 140 cilvēku.

Ampulēšanas ceħā Rīgā ~ 110 cilvēku.

Kā redzams, gatavo ārstniecības formu ražošanā Latvijā nekas nav «jāsāk no jauna», bet gan sistemātiski jāturpina strādāt, lai pārvarētu ne jau rāzotāju pašreizējo krīzes stāvokli. Rāzotājiem rodas gluži dibināts rūgtums, ja presē parādās par vieniem neprecīzas ziņas un vēl vairāk, ja šīs ziņas nāk no ministrijas un zinātnes darbiniekiem, kuri jebkurā laikā varētu atnākt uz rūpniecīcu un konstatēt patieso stāvokli.

Ar cieņu
ILMĀRS PENKE,
apvienības «Latvbiofarm» direktors

apgāsmojumu un virkni citu svārīgu klimatisku faktoru. Gaismas un siltuma daudzumu mežā var regulēt ar mākslīgi izveidojamiem izcīrļumiem koridoriem, par kuriem pārvietojas gaisa plūsma. Vēl var daļēji vai pilnīgi izcīrst pamēžu, izveidot no kokiem bīrus laukumus. Taču ar vēja iešanu mežā jābūt joti uzmanīgiem. Spēcīgs, brāzmains vējš izraisa sirds lēkmes, galvas sāpes, radikulīta saasināšanos, neirālājīgu, astmatiskās slimības... Tāpēc rekreācijas jautājumi jārisina tikai kompleksā, sadarboties dažādu profilu speciālistiem.

E. Asūnietis

MEŽS ĀRSTĒ

Cilvēks un mežs ir bijuši saistīti gadu tūkstošiem. Un tas bija likumsakarīgi. Cilvēks tāpat kā mežs ir dabas daļa. Viens otru papildina; viens otram jauj izdzivot.

Pēdējā gadsimtā, sakārā ar urbanizāciju, šīs saites mazinājušās. Varbūt cilvēks turpmāk vispār varēs iztikt bez meža? Izrādās nē. To apstiprina zinātnieku atzinumi.

Mežam ir nenovērtējama nozīme rekreācijā. Ar šo modē nākušo svešvārdu, ir jāsaprot cilvēka atjaunošanās, atgriešanās aktīvā dzīvē. Vai vairāk konkrētā nozīmē — spēku uzkrāšana, atpūta, izklaidešanās.

Kā praktiski realizēt rekreāciju? Šķiet, vienkārši: ej tik uz mežu, pastaigājies, elpo, priečājies. Tomēr tā ir tikai šķietamība. Vajag zināt konkrētus apstākļus, vajag pazīt mežu.

Piememsim, ka jums ir alerģija. Tas nozīmē, ka pastaigām jums ne kātrs mežs der. It īpaši pavasarī vai rudenī un dažkārt arī vasarā zāļu ziedēšanas laikā. Ja jums slimas plaušas, tad ārstniecībai noder priežu mežs. Bet, ja bronhiālā astma, tad uzturēšanās skujkoku mežā ir kaitīga.

Atkarībā no meža veida, mainīs cilvēka garastāvoklis. Ne velti tautā izsenis, piemēram, vīto-

lu daudzina par sērigu, bērzu par priečigu, ozolu par varenu. Pastāv interesantas likumsakarības. Noskaidrots, ka, piemēram, koki ar konisku vainagu (tūja, piramīdālā papele) veicina nervu sistēmas aktivizēšanos. Sēru vītolis, noliecīs pār dīķa ūdens spoguli, noskano uz eleģisku mieru. Bet priedes ar ovālu vai kupolveidā vainagu nomierina, vedina uz pārdomām.

Uz cilvēku atšķirīgu iespaidu atstāj dažadas meža ainavas. Vienas nomierina, saudzē, citas — uzbudina. Skaidrs, ka slimam cilvēkam iet uz jebkuru mežu, kas pagadās, nozīmē to pašu, ko dzert zāles bez izvēles.

Rekreatīvā ārstniecība ir jauna, bet efektīva medicīnas nozare. Iedomājieties cilvēku, kuram traucēta iekšējās sekrēcijas dziedzeru sistēma, asinīs trūkst adrenalinā un vitamīnu. Bet ārsts viņam zāļu un procedūru vietā iesaka trīsreiz dienā pastaigāties pa noteiktu meža maršrutu. Slimnieku ārsts ar iespaidu maiņu, dažādu ainavu emocionālo iedarbību. Un efekts ir lielisks, kaut arī tik vienkārši sasniegts.

Vai šāda situācija. Cilvēks jau nedēļu atpūtas meža kūrortā. Viņam traucēta sirds asinsvadu sistēma, paaugstināts arteriālais spiediens. Bet te, kā par nelai-

mi, līdz ārstējošā ārsta kabinetam divi kilometri jānostaigā pa liepu, kļavu aleju. Ārsts katreiz izklaušina, bet procedūras nenošķir. Bet sāpes sirdi tomēr mitējas un arteriālais spiediens paliek normāls. Šķiet, ne ar ko īācu neārstēja...

Tomēr ārsts. Ar liepu un kļavu aleju. Gēte vēl pirms divsimts gadiem rakstījis, ka zādi ieteikmē dvēseli, var izraisīt jūtas, ierosināt emocijas un domas, kuras mūs satrauc vai nomierina, priečē vai skundina. Tas viss apstiprinājies. Noskaidrots, ka, piemēram, zāļu un gaišīlā krāsa nomierina nervus, rada vēsuma izjūtu. Zāļu krāsa samazina asinsvadieni, noņem redzes nogurumu, veicina asinsvadu paplašināšanos. Gaišīlie ūgi nomierina elpošanu. Sarkanā krāsa uzraudina. Dzeltenā krāsa rada možumu, stimulē plaušu un sirds darbību. Pelēkā krāsa izraisa apātiju...

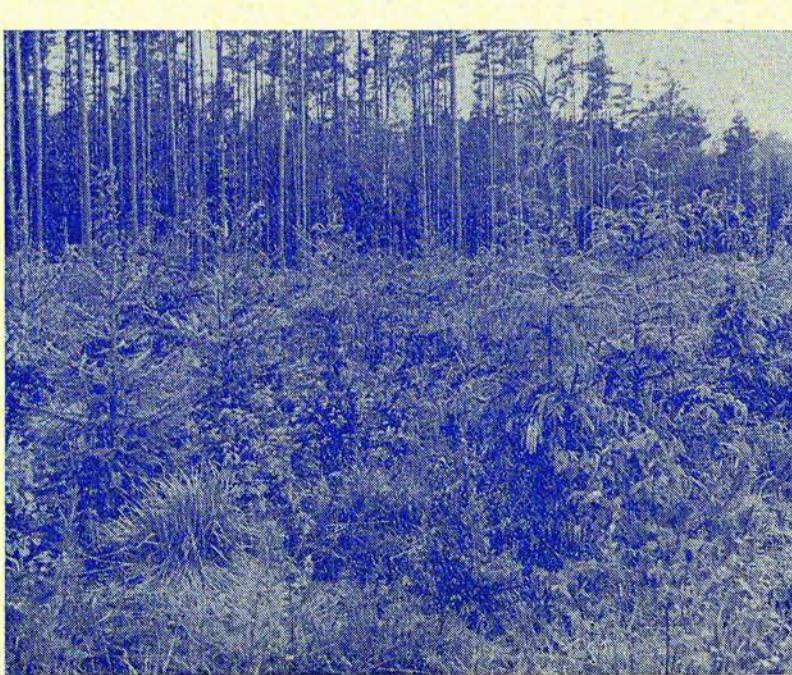
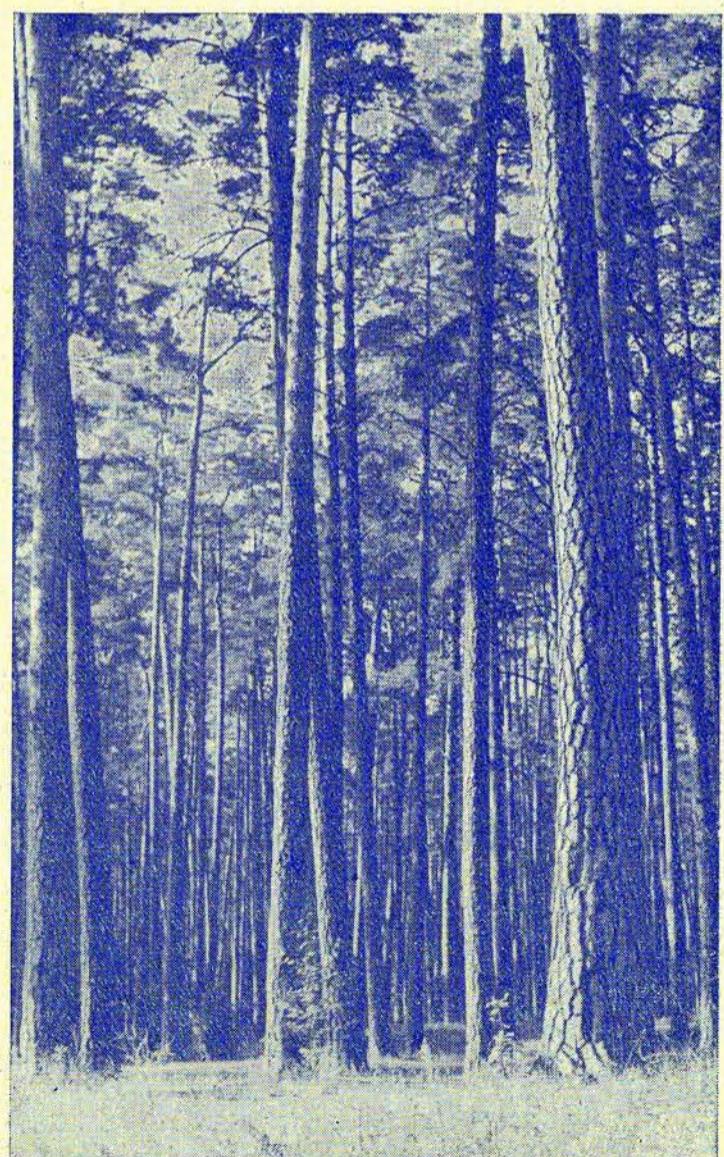
Bet tagad atcerēsimies, cik bezgala dažāda un daudzkrāsaina meža krāsu gamma dažādos gadalaikos. Cik brīnišķīgi skaistī meži ir ziedošā pavasarī, un kāds burvīgums, valda rudenī. Iznāk, ka zinot diagnozi, nemaz tik sarežģīti nav slimniekiem «parakstīt» ārstēšanos vasaras vai ziemas, rīta vai vakara mežā.

Mežs var teikt, ir ārstniecības faktoru komplekss. Īpaša vērtība ir meža gaisam. Tajā praktiski nav pufekļu, indīgu gāzu, slimības baktēriju. Sterilo vidi ra-

da fitoncīdi, kurus izdala augu lapas un ziedi. Zāļu meža sega jātāmi samazina saules radiāciju, kā arī radioaktivitāti.

Mežs labvēlīgi iedarbojas uz cilvēku: uzlabo vielu maiņu, paaugstina skābekļa izmantojamību un ogļskābes izdalīšanos, palielina funkcijājošo kapilāru daudzumu un asinsrites ātrumu, novērš sāpes sirdi, stabilizē asinsspiedienu.

Ko nozīmē izveidot ārstniecīko mežu? Vispirms šādā mežā jārada noteikts mikroklimats, kas būtu noderīgs dažādu slimību ārstēšanai. Jāiemācās regulēt saules radiācijas līmeni, gaisa mitrumu un temperatūru, vēja ātrumu,

Pēteris Jurciņš

LIRIKA

NU ZAIMOJET!

Nu zaimojet — es esmu stūri dzīts.
Jo zaimos, jo asāka būs spīts.
Kalns skanīgais, kas mutē atbalots,
Tāpat kā zaimi jums, man Dieva dots.
Ar melu virvēm varat rokas siet —
Uz manu pazemību neceriet.
Ies manas acis varavīsnēs, rozēs ies.
Jo zaimos, jo dūres savīksies.
Nāk paisumi jūras kraslā, atkal plok.
Ik rītausma sēj sēklu, norieš rok.
Daudz sapņu apraksts jau. Es arī — lieks.
Tāpat kā cilvēce — es parādnieks.
Es varu strādāt, visu mūžu krāt —
Tos gadu simtus nevar nomaksāt.
Man kādreiz sniegtais rozes lēni vīst.
Es protu savus zaimotājus nīst.

VASARA

Vasara no pavasara ziedus liņē.

Man vasarā tik pilna sirds.
Es esmu vasarā, kur lemts man dienēt,
Bet rudens manā mūžā
dzeltenīgi mirdz.

Es nesmiešos par savu pavasari —
Tas bija īsts. Tas bija Joti īsts.
Es toreiz dziedāju, bet arī
To manu prieku laudis aizmiršs.

TREJPĀKĀPJU NAKTS

Cik gara trejpakāpu naktis,
Un nelabais pār zemi plēties.
Mans gars vēl tomēr neapzagts.
Es sacīju sev: svēties, svēties...

Pie naktis es neesmu pieļaulāts.
Es tomēr rītam esmu rada.
Man šķiet, man tomēr gaišs vēl prāts
Un riebjas piekasīga kļāda.

Bet tomēr dvēsele man nīkst,
Es laikam esmu dzimis auzās.
Es šonakt biju nelaimīgs,
Vēl sirds pie paša kakla dauzās.

KĻAVU ZIEDI

I. K.

Gar kanālu birst kļavu ziedi —
Kā skumji saules lieti līst.
Te pavasarīs zeltu šķiedis,
Kas nu uz ietvēm trausli vīst.

Te gājējs atstāj savu sliedi
Un sapņotājs — varbūt ka — trīs.
Aiz ūdensspūtna redzam sliedi,
Kas klusi izzudama trīs.

PAR IDEĀLU

Es esmu gājis raupju mālu,
Bet jauniet iet caur ideālu.
Nemaz, nemaz es neizliekos.
Ar ideālu reti tiekos.
Es sevi moku, tevi jundu,
Kam novēlēt šo grūto stundu?

NEZĀLE

Vai mākonis vēl zemi dzirdīs?
Man — nezālei — tas Joti kremt.
Man saules izjūta vēl sirdī —
Lai kremt, lai kremt!
Ne man to jauf.

Un nu jau aplaimots
ar mūžu —
Es sirmi ūsains — tā kā sams.
Bet rožu dēstos jūtu žūzu,
Un mūžs man arī pietiekams.

JASMUIŽĀ

Cik mēness pilns
mirdz logo rūtīs,
Bet man uz vaiga —
pusē pilns.
Man atkal delverības
krūtīs,
Kopš lievenis
jau ēnā zviln.
Še vajadzētu
viedu prātu,
Un prast
ar glanci užvesties.
Bet es
te dancoju un dziedu,
Un blēnas prātā
tā, ka — biez.

Un pikantais
man atkal pantā
Man Jaša draiskulības nes,
Vai kāds še
iedzīvojies mantā?
Vien tuvāk tiek pie Tēvzemes.

INFLĀCIJAS ŽŅAUGOS

Dzīvojot sociālismā, daudziem bija rožains priekšstats par brību. Toreiz nespējām iedomāties, ka tigru kā lētu preču pārpilnībā par grūtībām, kas mūs sagaida pārejot uz šo tigru.

Tirdzniecības un finansu sistēmas sabrukums, preču deficitis — to radīja ne jau pirmie soļi ceļā uz tigru ekonomiku. Krīzi radīja sociālisma ekonomiskās ie-kārtas agonija, tās izmīga cenu-sāns izdzīvot.

Pārlieku lēna virzīšanās pretim tigru izskaidrojama ne tik daudz ar neizpratni, pieredzes trūkumu, cik ar zināmu aprindu pretdarbību. Šīs pretdarbības dēļ bija jāsāk paaugstināt preču cenas. Taču cenu kāpjot, preču nekļuva vairāk.

Ir liela starpība starp cenu kāpināšanu direktīvi un cenu atbrīvošanu. Direktīvā ieraukšanās tikai izņem no kabatām «lieko» naudu, liek tautai samaksāt par valdības izķērdību. Toties cenu atbrīvošana stimulē ražošanas pieaugumu, pakāpeniski piesātinā tigru ar precēm, liek ievērot patēriņu intereses.

Pašlaik izvērstā privatizācija, kooperatīvu dibināšana, individuāla darba sekmēšana — tas viss vēl nav kapitālisms. Pagādām tā ir tikai potenciālu tigru attiecību subjektu radīšana... bez paša tigru. Visi līdzīnējie pārkārtojumi, kopā nemot, ir ne vairāk kā desmit procentus vērti. Devīndesmit procenti no reformas būs tigru rēķinā.

Kamēr mīcamies brīvā tigru priekšdurvē, tākāt tautas dzīves līmenis ar katra dienu palielinās. Cenas skrien augšup aulekšiem, bet darba alga tām velkas pakal gliemeža gaitā.

Gājēju budžeta statistikas dati liecina, ka pēdējā gada laikā reālie ienākumi samazinājušies par 44%. Raksturīgi, ka darba algas tigrsvars gājēju kopienākumos nokrities līdz 69%. (Padomju laikā bija 79%). Toties kopienākumos jūtami pieaudzis

pensiju un cīta veida pabalstu īpašvars. Tas izskaidrojams vienkārši — arvien vairāk cilvēku ir spiesti samierināties ar tā saucamo, dzīves iztikas minimumu.

Gājēju budžetu arvien jūtāmāk sāk papildināt palīgsaimniecības. Tās dod 6% no kopienēmumiem.

Budžeta izdevumu daļā vislielākais tigrsvars ir pārtikai. (1990. gadā šis tigrsvars bija ievērojamai zemāks. Produkti paliek arvien dārgāki un nepieejamāki. Pēdējā gada laikā zīļu un augļu patēriņš samazinājies par ceturtādu, piena produktu un cukura — par 15%, gaļas — par 7%. Toties palielinās lētāko produktu — māizes un kartupeļu patēriņš.

Nepārtikas precēm gājējes spēj atvēlēt tikai ceturtādu ienākumu. (1990. gadā — 35%). Tāpēc tiek taupīts uz apģērbu un apaviem, kā arī uz kultūras un sadzīves pakalpojumiem. Vēl jāatzīmē, ka budžetu izdevumos pagaidām nav palielinājies tigrsvars nodokļiem, nodevām un ciemā maksājumiem.

Desmito daļu no kopienēmu-miem agrāk laudis atvēlēja noguldījumiem krājbankās. Tagad šādu iespēju tiek pārāk kā nav. Gandrīz viss saņemtais tiek iztērēts.

1990. gada beigās iedzīvotājai krājbankās glabāja 3,6 miljardus rubļu. Nauda, ko cilvēki krāja dzīvokļu, mēbeļu vai automašīnu iegādei, kā arī «melnām die-nām», iztikai vecumdienās, nu zaudējusi savu vērtību. Daudz-kārtīgs cenu pieaugums šo summu (1990. gada cenās) samazināja līdz 360 miljoniem.

Civilizētā pasaulē pieņemts parādus atlīdzināt. Pretējā gadījumā parādniekus var sodīt.

Ja aizdotā nauda devalvēju-sies, starpvalstu prakses kreditors pieprasīs atmaksu palielināt proporcionāli devalvācijas pakāpei. Un naudas saņēmējiem nākas kerties pie savām zelta rezervēm spētu samaksāt agrākos parādus, vai arī lūgt jaunus kreditus, lai

Lai cik grūti arī nebūtu, saistībās starp valstīm tiek pildītas.

Kāpēc tad parādus citai valstij nolīdzina, bet savai tautai ne? Iespējams tāpēc, ka Latvijā aizmirši tigrus ekonomikas nofeikumi. Varbūt arī tāpēc, ka tauta pusgadsimtu radināta pie padomju varas meliem un var-darbības?

Daži politiķi apgalvo, ka zaudēto tautai nevajag atlīdzināt. Tautas mantu esot izķērdējusi padomju vara un krājbanku noguldījumiem vairs neesot reāla nodrošinājuma.

Protams, 70% no visiem līdzekļiem kas agrāk tika atlētēti militāracījai, ir izķūpējuši gai-sā. Un ne jau bez mūsu valdības ziņas. Kāpēc tad, piemēram, Ukraina vai Kazahija militāro bruņojumu pafurēja sev vai pārdeva par valūtu, bet Latvija no savas daļas atteicās?

Militarizācijai doto artavu vairs neatgūt. Bet par tautas nau-

du ūtu cēla arī dzīvojamos na-mus, rūpniecas, skolas, slimnīcas, kultūras un sporta iestādes. Šīs dajas vērtību inflācija nevis pa-zemināja, bet gan paaugstināja.

Tautai ir tiesības pieprasīt valsts radīto zaudējumu segšanu. Noguldījumu vērtība jāpaaugsti-na ar indeksācijas palīdzību, tādējādi saglabājot krājbankām no-dotās naudas pirkstspēju. Atcerēsimies, ka šādu indeksāciju pie-liejoja Polija sarežītos ekono-miskos apstākjos. Atīkšanās no noguldījumu indeksācijas, aplie-cinātu to, ka valdība vēl nav brīva no sakompromitētās bojē-vistiskās morāles.

Taču jārunā ne jau par valdības morāli vien, bet par ekono-miku vispār. Ja noguldījumi krājbankās devalvējas, tad cilvēkiem vairs nav iespēju pirkīt ilglosto-nas preces un šo preču ražotāji bankrotē un maina savas darbī-bas sfēru.

Ekonomiskajā politikā šādas kļūdas agrāk vai vēlāk nāksties labot. Turklāt labot par augstu samaksu.

Kamēr tauta nebūs droša par savu naudu, tā neticēs valdībai.

Ja valdība aizdotajai naudai ne-garantē saglabāt vērtību, tad zūd jēga noguldīt brīvos līdzekļus krājbankā. Tādā gadījumā cilvēki no liekās naudas pastiegs atbrīvoties, pērkot preces vai arī krās tikai valūtu un meklēs ie-spēju to noguldīt ārvalstu ban-kās.

Sāds tautas neuzticības sindroms radīs ekonomisko nestabi-litāti un vēl ilgi neļaus atve-sejot tautsaimniecību. Tāpēc valsts nedrīkst būt negodīga pret savu galveno aizdevēju — tau-tu.

Kā zināms, valsts kase tagad ir tukša un vekselus apmaksāt nespēj. Taču tūlītēja parāda no-līdzināšana arī netiek prasīta. Taču garantijas noguldījumu drošumam ir jādod. Un jāatbrīvojas no domas par parādu neatmaka-sāšanu uz inflācijas rēķina.

Tautsaimniecības sekmīgai atlīdzībai finansu politikā ir jāiz-manto visa likumu bārzība. Taču šī bārzība nedrīkst aizskart tā-psuma tiesības, nedrīkst pār-kāpt tigrus ekonomikas ētiku un likumus.

V. LUTA

BIZNESĀ PUTĀM ŠŁAKSTOT

(turpinājums no 3. lpp.)

Monopolu intereses jāatlīdzsva-ro ar patēriņu interesēm. Neviens nedrīkst uzkundzēties par otru. Monopolu atbildība pret patēriņu jāřķīs likumā.

Nākamais būtiskākais faktors konkurences tigrus izveidē ir cenu regulēšanas mehānisms. Ce-na, kā zināms, ir sarežīgts un smalks ekonomikas instruments.

Tam jānodrošina preču apmaiņas ekvivalence. Ja dotās preces vērtība, teiksim, ir tūkstoš rubļu, tad tā arī jāpārdod par tūkstoš rubļiem. Tas ir vispārējs preču apmaiņas likums. Atsevišķos gadījumos, protams, var būt izņēmu-mi.

Cena akumulē ražotāja un pa-tēriņu intereses. Bet šīs intere-ses ir pilnīgi pretējas: ražotājs

grib pārdot dārgāk, toties pāfē-reitājs grib preci nopirkīt lētāk. Ja cenu noteikšanā vadās, ne-mot vērā tikai ražošanas izdevu-mus, tad zaudē patēriņu. Ja rīkojas otrādi, tas ir, vairāk ievē-ro preču patēriņu intereses, tad zau-dē ražotājs.

Nosakot preču cenas Rietum-valstīs allaž nem vērā preču ekonomisko efektivitāti. Ja pre-ces ekonomisko efektivitāti ap-steidz ražošanas izdevumus, tad ražotājs gūst papildus peļnu. Un otrādi: ja ražošanas izdevumi apsteidz preces ekonomisko efektivitāti, tad ražotājam jācieš zaudējumi. Tātad cenas stimulē preču izlaides kvalitāti.

Pie mums cenas pašlaik fiksē-tikai izdevumus, nestimulējot ra-žošanas izdevumu samazināšanu-s. Kapitālistiskajās valstīs uz-

ņēnumi likumīgo peļnu iegūst paaugstinot savas ražošanas efektivitāti, apgūstot modernāko tehniku un jaunāko tehnoloģiju. Pie mums vairums izvēlas vieglāko ceļu — cenu pafālīgu pa-augstināšanu. Šī spekulācijas ie-spēja, acīmredzot, ir tik vilino-ša, ka grūti no tās atteikties.

Kopsecinājums par Latvijas biznesu nav iepriecinošs. Jāat-zīst, ka šķietama kapitālisma ie-laušanās mūsu ekonomikā ir bijusi tikai māns. Pēc biznesa pu-tu šķāstiem izrādījies, ka glāzē nav ne vēsts no vērtīgā šķidru-ma. Dzērajs tīcis tikai pie putām, nevis alus.

Tīsts bizness nevar ieaugt ne-auglīgajā sociālisma vidē. Bizne-sa darbībai jārada auglīgā kon-kurencē tigrus augns.

V. VALTS